

A SZERKESZTŐ MEGJEGYZÉSEI

Bár az irodalom egyetemesen elfogadott szabálya az, hogy a könyveknek maguktól kell beszélniök s magukat kell védeniök, az «Erdély öröksége» sajátos természete és létrejöttének körülményei mégis megkívánják, hogy a szerkesztő eljárását röviden megindokolja.

Sorozatunknak kettős célja van: egyrészt anthologia-formában összegyűjteni és a magyar közönség kezébe adni azokat a műveket, illetőleg azon művek szemelvényeit, melyekből a magyar szellem e különleges színű provinciájának, Erdélynek örök kulturális értékeit, Erdély igazi «örökségét» meg lehet ismerni, másrészt egykorú írásokat úgy összeállítani, hogy azok Erdély négyszáz esztendejének lehetőleg összefüggő történetét nyujtsák. Mindkét szempontból elsősorban az erdélyi szellemet, az erdélyi embert tartottuk kiemelendőnek s ezért fektettük a hangsúlyt az önéletrajzokra. Az emlékirat és napló műfaja egyébként is jellegzetesen erdélyi műfaj irodalmunkon belül, sem számban sem értékben nem termelt ki más magyar kultúrtaáj jelentősebbet ezen a téren. Az anyag maga tehát önként kínálkozott az említett kettős cél megvalósítására. Ennek ellenére is számos nehézség adódott, melyeknek leküzdése csak részben sikerülhetett s az így keletkezett hiányok és aránytalanságok indokolásra szorulnak.

Mindenekelőtt az tűnhetik fel az olvasónak, hogy sorozatunkból hiányoznak olyan erdélyi nevek, amelyek kétségkívül vetekednek jelentőségben azokkal, melyek szerepelnek. Dávid Ferenc, Alvinci Péter, Enyedi György, a Báthoriak, a Rákócziak, az Apafiak, Teleki Mihály, Báróczi Sándor, Aranka György, id. Wesselényi Miklós, Bethlen János a «vándor patrióta», Kemény Dénes, Szász Károly, Bartha Miklós s a többiek hosszú sorban nem képviseltetik magukat írásaikkal. Ennek egyszerű magyarázata az, hogy nevezettek és meg nem nevezett társaik

munkásságában nem találtunk olyan elbeszélő jellegű írást, amelyet a sorozat szerkezetének megbontása nélkül beilleszthettünk volna köteteinkbe. Ki kellett hagynunk nagy erdélyi utazóinknak külföldi útleírásait is (Kakas István, Bethlen Miklós, Teleki József, Farkas Sándor stb.), hiszen csak részleges közlésük kötetekkel növelte volna a gyűjtemény terjedelmét, a mellett pedig kitűzött céljainktól is messzevitt volna. Nehány külföldjárást, amennyiben szorosabban kapcsolódott az erdélyi dolgokhoz, így is bevettünk (pl. János Zsigmond találkozása a szultánnal, Báthori István orosz hadjárata, Borsos Tamás portai követsége, Bethlen hadjáratai, Rákóczi Ferenc bujdosásai és rodostói élete, Bod Péter peregrinációja, Barabás Miklós oláhországi kirándulása stb.), bár meg kell vallanunk, hogy ez esetekben is csak az anyag csábításának engedtünk s ezek a részletek nem használnak a sorozat egységének. Teljes mellőzésük azonban az erdélyi élet képét végzetesen megfélelgesítette volna. Ahogy ezen a vonalon nem sikerült tökéleteset nyújtani, éppen olyan törést voltunk kénytelenek műfaji szempontból elnézni. Ideális az lett volna, ha kizárólag naplók és emlékiratok tennék ki tíz kötetünk anyagát. Kivételt kellett azonban képezzenek olyan nevek, melyek nélkül «Erdély öröksége» meg nem érhető (Kovacsóczy Farkas, Bocskai István, Bethlen Gábor, Apácai Csere János, Medgyesi Pál, Mikes Kelemen, Mikó Imre stb.) s így kerültek az elbeszélő művek közé panegirikuszok, végrendeletek, beszédek, levelek stb. Ezt az engedményt viszont a fent érintett szerkezeti okokból nem vihettük túlzásba, főleg a levelek terén, melyekből, csak a legszebbekből, szintén köteteket lehetne összeállítani. Azt a közvetítő megoldást kellett tehát választanunk, hogy nem elbeszélő jellegű írásokból csak olyanokat közlünk, melyek az események folyamában áthidaló, magyarázó, vagy hézagkitöltő jellegűek s talán sikerült is úgy beilleszteni őket, hogy az összhangot nem zavarják. Ezzel magyarázandó néhány nem erdélyi névnek szereplése is (Déryné, Kazinczy stb.). Külön fájjaljuk, hogy Wesselényi naplójából csak a pesti árvíz leírását közölhettük s így a részlet csak írójának személyén át függ össze Erdéllyel; igaz ugyan, hogy ezt az «erdélyi arcot» kevés esemény világítja meg szebben, mint éppen «árvízhajósi» ténykedése.

Minthogy kortársak írásairól van szó, természetesen számolni kell azzal, hogy az elbeszélő eseményeket, a szereplő jellemeket nem a történetíró tárgyilagosságával kezelik, nem írnak hűséges történelmet «sine ira et studio» még akkor sem,

sőt legkevésbé akkor, mikor ezt állítják. Részrehajlásait, igazságtalanságait, tévedéseiket esetenként kijavítani nem vállalhattuk, mert ez ismét kötetekkel növelte volna meg sorozatunk terjedelmét, vagy pedig arra kényszerített volna, hogy e magyarázatok és jegyzetek miatt az eredeti írásművekből hagyjunk ki. A kötetek elejére függesztett bevezetések és a függelékben adott időrendi táblázatok és életrajzok hivatottak ezt a feladatot elvégezni s ha még ezek után is maradtának fenn kétségek, úgy mindig megvan a lehetősége az olvasónak az erdélyi történelem modern kritikai feldolgozásaihoz folyamodni (leginkább ajánlhatjuk Asztalos Miklós kitűnő összefoglalását «A történeti Erdély» című gyűjteményes munkában, Budapest, 1936.). Ugyanezen okokból kifolyólag nem jegyzeteltük a szövegeket, azaz nem adtunk részletesebb felvilágosításokat az előforduló személyekre, földrajzi helyekre, eseményekre vonatkozólag. Nagyrészt maguk a szövegek elegendő felvilágosítást nyújtanak, ahol pedig elkerülhetetlen szükség volt a magyarázatra, ott azt a szöveg közt szögletes zárójelben ([]) megadtuk. Ugyancsak szögletes zárójelbe tettük a szokatlan kifejezések és idegennyelvű szövegrészek feloldását is.

A sorozat 73 szerző munkáit közli, 27-et egészében, a többiit szemelvényekben. Kisebb kihagyásokat három ponttal jelöltünk; a nagyobb kihagyások s általában a közölt részletek arányaira vonatkozólag a tartalomjegyzékekben pontos adatok állanak rendelkezésre. A szövegek filológiai kezelését illetőleg ragaszkodtunk a felhasznált kiadásokban követett helyesíráshoz, mivel az eredeti kéziratok helyesírását részben nem volt módunkban ellenőrizni, részben pedig az eredeti helyesírára való visszatérés rendkívül megnehezítette volna a szövegek olvasását. Ezért az eredeti kiadásokból vett Heltai-szemelvényekben is a helyesírást kénytelenek voltunk a maihoz közelíteni, anélkül azonban, hogy ezzel a hangtani sajátságokat meghamisítottuk volna.

Kiadatlan szöveget sorozatunkban csak egyet közöltünk, Bisztray Károly emlékiratának részletét. Bár igen sok erdélyi emlékirat, napló, önéletrajz van még kiadatlanul; ezúttal, márcsak a terjedelem miatt is, kénytelenek voltunk csak a már kiadottak újból való közlésére szorítkozni, mert kiadatlan kéziratok közreadása egészen más eljárást követel, mint amit kiadványunk természete megengedett volna. Szemelvényes és nem szöveghű közléssel (s csak ezt tehettük volna) nem akartuk bevágni az útját az esetleg rövidesen elkészülő teljes és hűséges

kiadásoknak. Sorozatunk azonban – ha szabad erre a figyelmet felhívunk – mégis nagyobb jelentőségű, mint amúgy is ismert szövegek utánközlése. Egyrészt számos idegen (latin, német) nyelvű munkát most kap először magyar nyelven az olvasó, másrészt több olyan írást adunk itt újra közre, melyek időközben teljesen feledésbe merültek, mert vagy egyetlen példányban maradtak fenn s könyvtárakban lappangtak (mint pl. Kovacsóczy vagy Redmeczi művei), vagy pedig megszűnt régi folyóiratokban, naptárakban láttak napvilágot s így a szélesebb olvasórétegek számára hozzáférhetetlenek voltak (pl. Bölöni Farkas Sándor naplója stb.).

Mindezekre tekintettel, ha az említett okok miatt tökéleteset nem is alkothattunk, mégis merjük hinni, hogy nem végeztünk haszontalan munkát s a magyar mult kincseiből olyan csokrot nyujthattunk a magyar olvasóknak, melynek illata újra felidézi Erdély sorsdöntő éveinek s nagy fiainak emlékét.

Makkai László.